

Social inklusion og mindre ulighed.

Sammenfatning af fokusgruppeinterview med lærere og elever

Henriette Duch med sparring fra Lone Ørsted, Kristina Rasmussen og Susanne Bæk Jakobsen

April 2022

Indhold

Indledning.....	3
Metoden.....	3
Fokusgruppeinterviews med lærere	3
Fokusgruppeinterviews med elever	4
Lærerinterviews.....	5
Verdensmål og social inklusion	5
Social ulighed og samarbejde	7
Vindskolen	7
Sønderskolen	9
Nørrevangsskolen	10
Ulighed i undervisningen.....	13
Ønsker til seminarer	15
Elevinterviews.....	16
Vindskolen	16
Sønderskolen	17
Nørrevangsskolen	18
Social ulighed – elevers sammenfatning	20
Udviklingsbehov i undervisningen.....	22
Fra Verdensmål til didaktik på erhvervsskoler	24
Opmærksomhedspunkter i det videre projektføreløb.....	24
Referencer	25
Bilag	26
Bilag 1. Baggrundsoplysninger for undervisere.....	26
Bilag 2. Interviewguide, undervisere:.....	26
Bilag 3: Baggrundsoplysninger for elever.....	28
Bilag 4. Interviewguide elever	28

Indledning

Denne rapport er den anden i projektet *Social inklusion og mindre ulighed på erhvervsuddannelserne* (SIMU). Projektet gennemføres over to år i perioden 2022-2023 med deltagelse af tre erhvervsskoler og VIA University College. I den første rapport redegøres for ulighedsskabende faktorer inden for erhvervsuddannelser ud fra projektets forståelse af begrebet. Et afsnit redegør for afsættet i to af FNs verdensmål (4 og 10) samt begrebet ulighed og social inklusion. Et andet afsnit redegør for de faktorer, som skolerne har valgt at inddrage i projektet. Det følgende afsnit indeholder nedslag i viden fra Forskning og Udvikling, FoU, og til slut sammenfattes, hvorledes ulighedsfaktorer tænkes ind i det videre arbejde i projektet herunder de fokusgruppeinterviews, som denne rapport omhandler.

Rapporten her sammenfatter resultater fra fokusgruppeinterviews med lærere og elever, og den har tre hovedafsnit. Det første redegør for metoden, det andet afsnit er resultater fra lærerinterviews og det tredje resultater af elevinterviews. Der afsluttes med en opsamling på Verdensmål i et didaktisk perspektiv ud fra resultater samt forslag til opmærksomhedspunkter i det videre projektforsløb.

Metoden

Den primære metode er fokusgruppeinterviews. De deltagende skoler har udvalgt informanterne set i lyset af projektansøgningen samt pragmatiske forhold. Der er i alt gennemført seks fokusgruppeinterviews, tre med lærere og tre med elever. Interviews er transskriberet ordret, og der er foretaget enkelte sproglige revisioner med henblik på skriftsprog samt anonymiseringer. Præsentation af resultater struktureres og formidles således, at den lovede anonymitet overholdes. Af samme årsag navngivet de tre erhvervsskoler som Vindskolen, Sønderkolen og Nørrevangsskolen.

Fokusgruppeinterviews med lærere

Betegnelsen lærere forstås bredt, idet der indgår informanter med andre funktioner med relation til elever og undervisning, men af hensyn til anonymitet omtales alle som lærere.

I starten af interviewet har informanter udfyldt et skema med baggrundsoplysninger, se bilag 1. Af dette fremgår, at otte informanter er udpeget af leder, mens en angiver at være med grundet en interesse for temaet. I tabel 1 er sammenfattet oplysninger om fokusgruppeinterviews og informanter på de enkelte erhvervsskoler. Der er tre informanter fra hver skole, en spredning på alder, køn og erfaring samt uddannelse. Det er uddannelserne auto og merkantil, der er repræsenteret.

Tabel 1: Lærerinterviews

Erhvervsskole	Vindskolen	Sønderkolen	Nørrevangsskolen
Antal informanter	3	3	3
Pseudonymer	Tina, Ninna, Mikkel	Line, Ulla, Lars	Kim, Ulrik, Bitten
Alder på informanter	30-60 år	30-65	35-55
Undervisningserfaring	Fra relativ nyansat til 15 års erfaring	Fra relativ nyansat til 25 års erfaring	Fra relativ nyansat til 15 års erfaring
Uddannelsesbaggrund	Faglært og akademisk uddannelse	Mellemlang og akademisk uddannelse	Faglært og mellemlang uddannelse
Interviewlængde, optaget	1 time 37 minutter	1 time 24 minutter	1 time 24 minutter

Uddannelser (med de termer, som informanter anvender. Disse kan dække over flere erhvervsuddannelser)	Auto og merkantil Eud og eux	Merkantil Eud og Eux	Auto Eud
---	------------------------------	----------------------	----------

Fokusgruppeinterviews er foretaget på baggrund af en semistruktureret interviewguide, se bilag 2 (Halkier, 2008). Det har været tilstræbt at få meget konkrete fortællinger om og eksempler på, hvorledes ulighed fremstår på erhvervsuddannelser (Nicolini, 2009). Samtidig er der arbejdet med vignetter, som er korte eksempler, der i interviewet giver viden om læreres tanker om og refleksioner over relevante situationer i undervisning (Ejrnæs & Monrad, 2012). Endelig er der til slut i interviewet anvendt en rating af forskellige faktorerets betydning med henblik på at komme omkring de centrale forhold jf. rapport 1 samt at sammenfatte betydningen ud fra informanternes synsvinkel.

Når der i rapporten anvendes citater fra lærere, anvendes deres for bogstav frem for det fulde pseudonym. For interviewer anvendes bogstavet I.

Fokusgruppeinterviews med elever

Fokusgruppeinterviews med elever er planlagt og gennemført således, at det i struktur og indhold følger fokusgruppeinterviews med lærere, men der er foretaget justeringer af ordlyd og synsvinkel med henblik på at gøre det elevrettet, se bilag 3 og 4. Ligeledes har vignetter fået elevperspektiv. Tidsmæssigt har interviews varet mellem en time og tyve minutter og halvanden time. Informanterne er udvalgt af skolerne på baggrund af deres særlige fokus jf. Rapport 1, og der indgår 6-7 elever fra skolerne. Som det fremgår af tabel 2 er der på Vest- og Sønderkolen en spredning på grundforløb og hovedforløb, mens alle informanter på Nørrevangsskolen er på grundforløb 2. Den aldersmæssige spredning varierer mellem interviews, jf. tabel 2, og på to skoler er elever inden for samme hovedområde, mens der på dette område er en variation på Vindskolen. Der anvendes numre som pseudonymer for elever.

Tabel 2: Elevinterviews

Erhvervsskole	Vindskolen	Sønderkolen	Nørrevangsskolen
Antal informanter	7	6	6
Pseudonymer	Elev 1-6	Elev 7-12	Elev 13-19
Alder på informanter	18-35 år	17-24 år	16-19 år
Hvor i deres uddannelsesforløb	3 på grundforløb 2 4 på hovedforløb	3 på grundforløb 2 1 på studieåret 2 på hovedforløb	Grundforløb 2, hvor en har læreplads
Interviewlængde, optaget	1 time 37 minutter	1 time 20 minutter	1 time 25 minutter
Uddannelser (sammenfatning af de termer, som informanter primært anvender. Disse kan dække over flere erhvervsuddannelser)	Eud business, smed, mekaniker	Eud business, eux business	Mekaniker

Lærerinterviews

Datamaterialet er omfattende og dybdegående, så rapporten sammenfatter udvalgte pointer og perspektiver i lyset af projektets formål, de tidlige muligheder i projektet samt den viden, som er særlig central for projektets videre fremdrift. Endelig er valgt en struktur, som tager hensyn til muligheder for anonymitet. Først redegøres for resultater om, hvorledes der arbejdes med Verdensmål samt forståelsen af social inklusion.

Verdensmål og social inklusion

Verdensmål forstås på to af skolerne primært i forhold til bæredygtighed, klima og grøn omstilling.

På Nørrevangsskolen siges fx:

U: Jeg kan kun tilslutte mig (..), det er jo ikke noget, som der som sådan er udpenslet i pensum, som vi skal tage udgangspunkt i, og det er jo pensum, der egentlig styrer, men tiden vil jo gøre, at man alligevel går lidt i den retning af hensyn til de lovkrav og opstramninger, der nu kommer undervejs.

I: Og du tænker i faget?

U: Ja. I den grad, jeg er jo fagfaglig underviser, så jeg har jo med det fagfaglige at gøre, så den vej kommer det alligevel ind... men det er jo ikke, altså... det bliver jo italesat, men det er jo ikke som sådan et punkt, hvor man ligesom siger, at det er det, det skal være, vel?

På Vindskolen formuleres det således:

N: Øh, altså vi bruger i hvert fald meget dem [Verdensmål], der går på miljø, i forhold til når vi laver tværfaglige projekter med vores EUX, så vi får nogen af verdensmålene med ind der, hvor vi blandt andet beskæftiger os med plastik i verdenshavene, og hvad kan vi gøre ved det, og robotter der indtager arbejdsmarkedet, og bæredygtige løsninger til virksomheder. Lige nu har vi et projekt for en lokal virksomhed om nogen mælketankspumper. Det er ikke lige mit fag, der er involveret der, men det gør vi i hvert fald i den forstand, på EUX. (..)

M: Det er i hvert fald den grønne omstilling, nu når vi snakker mit område som er automekaniker, så helt konkret, der er en masse med elbiler og så videre, vi skal til at kigge på.

På Sønderskolen tænkes Verdensmål bredere, idet der nævnes køn, mobning samt det at være på kanten af en uddannelse:

N: Ja, fordi jeg tror også, de elever vi får, eller mere... har flere komplekse problemer, altså jeg sidder også og tænker, vi har flere elever, der oplever ikke at være tilpas i sit eget køn, og en helt masse andre ting den vej, altså der er langt flere problemstillinger, det lyder måske forkert, men udfordringer vi skal tage hensyn til og finde ud af, hvordan vi får implementeret og håndteret i vores hverdag, og nogen ting som vi måske ikke engang tænker over, fordi vi lidt er i en anden tid.

I: Ja, hvad tænker du på?

N: Jamen jeg tænker, da vi var unge for 20 år siden, arbejdede vi ikke med det her med forskellige identiteter for eksempel, altså med at være fanget i et forkert køn, og det er noget af det, der kan være svært også, hvis vi skal se i forhold til mobning og nogle andre ting, som kan tage mange tråde med sig fx krigen i Ukraine, vi har nogle gange haft ukrainske studerende, og det tænker jeg, det er jo også et spil i det her i forhold til trivslen og overskuddet til at gennemføre en uddannelse.

I: Fylder Verdensmålene i jeres undervisning eller på skolen? (..)

M: (..) vi tænker egentlig ikke Verdensmålene, men vi tænker jo stadigvæk på at der er nogen, der sidder på kanten af at droppe ud og måske ikke får noget ud af det. Men ellers at tænke Verdensmål i den sammenhæng, det har jeg ikke gjort.

I: Nej, hvorfor egentlig ikke det?

M: Jamen det er nok fordi, at det er sådan lidt øh..

N: Abstrakt.

M: Det er sådan et ord, som man har læst, og man har arbejdet med, jeg vil nok sige, hvis jeg nu skal være lidt grov, det mest markante omkring Verdensmålene, det er nok alle de der skraldespande, vi har fået, det er jo sådan, det er jo sådan fysisk, det er konkret (..)

Verdensmål anses i den sidste udtalelse som abstrakte, og de kommer til udtryk i skraldespande til at sortere affald i.

I forhold til social inklusion formuleres på Vindskolen, at det er noget, som finder sted uafhængig af Verdensmålene:

La: (..) Altså det med at alle skal have lige ret til det hele, ja der er faktisk flere ting, synes jeg, det tænker jeg, det gør jeg da i forvejen, jeg tænker jeg er godt undervejs

og på Nørrevangsskolen er social inklusion ikke noget, man tænker over, men man praktiserer: *K: I dagligdagen er det ikke noget, man render og spekulerer på, men det kommer jo, som du siger, til udtryk alligevel på en eller anden måde.*

På Søndereskolen formuleres det særlig som bæredygtighed, der tænkes ind i projekter:

N: Og den der konsekvens... prøve at danne eleverne i forhold til den, deres handlinger har jo også en konsekvens ude i verden, når de vælger at købe 10 billige T-shirts i stedet for 1 i kvalitet, og vi har haft en bæredygtighedsdag.

M: Jo, men jeg synes nok, jeg synes nok at Verdensmålene er med inde uddannelsen, vi har det med ind i projekterne, vi har for eksempel et øve projekt, hvor de elever, der skal på EUX, de skal lave den store afsluttende opgave EO, og så har de nogle forskellige titler, og der har vi jo altid noget omkring, eller i hvert fald bæredygtighed forankret i det, at det skal indgå, at de skal tænke bæredygtighed, at det tager udgangspunkt i fx hvordan kan [et firma] forbedre deres konkurrenceevne på en bæredygtig måde? Og så er der nævnt nogle af Verdensmålene, så vi har det med da. Men at tænke det ind, på de mål vi kigger på her, skal vi sige i forhold til de elever som, som sidder på kanten, det har jeg egentlig ikke gjort.

På Nørrevangsskolen formuleres det som en selvfølge, at man forsøger at få alle med, men at det ikke altid er muligt:

U: Det kommer da helt af sig selv, som vi lige har siddet og talt om, synes jeg, fordi typisk så er det lidt i den dårlige ende, det kniber med at have fokus på det, man skal have fokus på, og dermed også få den læring med, som man skal, så derfor kommer det som en helt naturlig ting, at man som underviser prøver at få alle sammen med. Så derfor skal du have fokus på den der, at man skal inkludere flokken, kan man sige, og som jeg sagde tidligere, sætte dem måske sammen på en eller anden facon, spændet må ikke være for stort, fordi så sker der noget både for den ringeste og den bedste, men sæt dem sammen på en eller anden fornuftig vis, så man dyrker, kan man sige, man får alle med, altså det er da udgangspunktet. Så kan man altid konkludere på et senere tidspunkt, når man har gjort forsøget, at de har måske fundet ud af, jeg har ikke interessen, eller noget helt tredje, jeg har ikke evnerne, fordi det ser vi jo også engang imellem, det kan godt ske, at vedkommende har evner til et eller andet, men det er ikke lige vores fag, så er det måske noget andet, vi skal have fundet ud af. Det ser vi jo også, nu er vi jo meget tekniske og verden, og både sådan rent mekanisk, men også ovre i sådan lidt mere elektrisk, det kræver sin mand i dag, vil jeg sige, at man skal have lidt flere

[??] for at det kan lykkes, altså det nytter ikke noget, man gerne vil have småkager, hvis man ingen arme har, fordi så har jo ikke noget at tage det med, kan man sige, altså, så er det realistisk det her? Det kan vi jo godt prøve, det finder vi først ud af måske senere hen, at det er det måske ikke.

Social ulighed og samarbejde

De enkelte erhvervsskoler fremstår forskellige i forhold til erfaring med og relevans af at være optaget af forskellige uligheder, og derfor også hvilke af disse, som man umiddelbart nævner. Derfor redegøres i det følgende for dette, som nævnes i starten af interviewet, samt hvorledes uligheder præsenteres som relateret til specifikke uddannelser, der hvor skolen har flere forskellige uddannelser inde i projektet. Dette nuanceres og uddybes med data fra den sidste del af fokusgruppeinterviews, hvor informanterne præsenteres for en række forskellige mulige ulighedsparametre. Endelig fremgår i det følgende, hvorledes der på den enkelte skoles tales om lærersamarbejde.

Vindskolen

Informanterne fortæller, at der arbejdes med miljø og grøn omstilling på skolen og i konkrete projekter. Det siges, at man automatisk tænker på lighed og inklusion, selvom det ikke direkte tematiseres:

Li: Øh, nej altså ikke, ikke som sådan udover at jeg selvfølgelig tænker vi er en del af det, altså på det overordnede plan synes jeg jo, at det er noget, vi er involveret i, men det er ikke noget, som vi pinder ud og tager med ind i undervisningen.

U: Nej det gør vi ikke.

La: Gør vi ikke det automatisk, nogen af dem tænker jeg?

U: Noget af det.

La: Når jeg står og læser om dem, så tænker jeg det, altså, jeg beskriver dem da ikke, men det tænker jeg da over automatisk alligevel.

De konkrete eksempler på, at der er social ulighed blandt elever på skolen og uddannelserne, er fx:

- Nogle elever har ikke madpakke med eller penge med til at købe mad i kantinen. Dette ses ikke blandt de tosprogede, som har mad med
- Nogle går i kolde jakker om vinteren, går i gammelt tøj, som lugter, eller har svært ved at håndtere personlig hygiejne
- Arbejdstøj på værksteder skaber en hvis ensshed på auto, særlig på hovedforløbet
- Mulighed for faglig opbakning hjemme samt forskellige former for hjælp, samt hvilke forældre der kommer til forskellige former for forældremøder
- Brug for særlig støtte fx ved ordblindhed. I det hele taget at nogle har det fagligt svært eller af andre årsager har brug for hjælp. Det kan være meget tunge forhold herunder psykiske diagnoser, alkoholisme i hjemmet, selvmordstanker, misbrug og voldtægt.

Uligheden varierer mellem uddannelserne, da:

Li: Men jeg vil faktisk gerne bakke [kolleganavn] op der, i hvert fald for EUX mekanikere og smede siden, at det er det, og det kommer også til at lyde lidt forkert, men det er tættest på at være de mest normale i anførselstegn elever, vi har her på stedet, sammenlignet med EUX business og også gymnasierne, HHX og HTX, hvor vi har nogen elever, der kan være meget udfordrede, også af angst og alt muligt andet, det har vi simpelthen ikke på teknisk EUX.

La: Nej det er nogen ret robuste elever.

Li: Det er nogen ret robuste elever, og de bliver hurtigt vant til virkeligheden, fordi de er ude ved mester et halvt år af gangen, så hvis ikke der har været så meget overskud i hjemmet, så kan de faktisk selv oparbejde det, fordi de får lærlingeløn, og der er sådan nogen andre forudsætninger for dem, men det er nogen enormt harmoniske elever, vi har, der går lidt drengerøv i den engang imellem, men det er vidst det værste.

I: Så du siger egentlig, at det, at de får lønnen, giver dem også nogen muligheder?

Li: Altså ja, hvis man skulle se det fra det økonomiske aspekt.

U: Jeg tror flere muligheder.

I: Ja?

Li: Så får de jo lærlingeløn så snart at de underskriver en uddannelsesaftale ikke?

La: Ja, jo.

(...)

Li: Det skal nok passe. Så hvis man skal kigge på det økonomiske aspekt, så har de også lidt en anden ... altså det jeg hører, de brokker sig mest over, og det gjorde de i hvert fald lige i dag, fordi vi har faktisk noget af et projektovre på EUX, med den her før omtalte mælk tankbilspumpe ting, og så bestiller de nogen gange pizza til frokost, og så er de selvfølgelig så velopdragne, at de spørger deres lærer, om hun lige skal have en pizza med, og det skulle hun selvfølgelig, og der var så en, der ikke havde råd til pizza, men det var så fordi, han havde brugt 2500 i byen, fordi han skulle imponere nogen piger (..), altså så er det jo den slags økonomiske problemer, der er, så det er ikke fordi, der overhovedet ikke har været nogen penge, det er fordi han har været lidt en skovl.

Adspurgte direkte til en række parametre fremgår at:

- Der tales om forskellige kønsidentitet ud fra konkrete situationer, som viser sig
- Det giver faglig og social dynamik med begge køn repræsenteret
- Tosprogede er et begrænset problem
- Der er mange elever med diagnoser, men ikke på de tekniske uddannelser
- Der er mange ordblinde, men de kan hjælpes
- Der er ikke udfordringer på grund af aldersforskelle, etnicitet og kultur, faglige forskelle eller mobning
- Der kan være behov for opmærksom på elevers håndtering af karaktergivning
- Relationer til elever anses for helt centrale.

Informanterne siger, at elever på auto har mere selvværd, end de på merkantile uddannelser. De taler om, at elever opbygger en stolthed i værkstedet, som smitter af også i grundfag. På de merkantile uddannelser er der også elever, som gerne vil, men flere er uafklarede og ser ikke mulige alternativer til denne uddannelse.

Det kollegiale samarbejde

Nogle uligheder opdages særlig og tages hånd om, fordi der er et tæt samarbejde mellem underviser og støtteperson. Det betyder, at de let og hurtigt får talt sammen omkring elevers behov. Der tales om sparring og drøftelser på og uden for møder. På teammøder tales bl.a. om frafaldstruede elever herunder elever, der er i fare for at blive smidt ud.

Sønderskolen

I forhold til ulighed nævnes på Sønderkolen forhold som køn og kønsidentitet, mobning og at komme som udenlandsk studerende med begrænset overskud til at være på en uddannelse. Der tales også om klima og bæredygtighed som en tematik i projekter.

Konkrete nævnes skraldespande: "*hvis jeg nu skal være lidt grov, det mest markante omkring verdensmålene, det er nok alle de der skraldespande (..)*"

Bredere formuleret siges, at:

N: Jamen, det jeg tænkte, det var egentlig at, som [kollega] siger, det er svært at sige specifikt Verdensmål, fordi vi gør tingene. Jeg synes, vi arbejder med de her udfordrede unge mennesker, og med de problemstillinger de har med i bagagen, uanset om der var et Verdensmål, der sagde det eller ej, så det bliver bare sådan en ting, der er fyldt på for at gøre noget ensartet, og så man kan så sige, så giver det måske et globalt udsyn på en eller anden måde, men det er sådan lidt... Verdensmål bliver lidt abstrakt, fordi det ikke er trukket ned på et undervisningsniveau, så skal vi selv fortolke det, hvordan er det så lige, og hvordan får vi det over, så eleverne forstår det? Vi kan måske godt forstå arbejdet, vi synes jo selv, det er lidt komplekst.

Der tales om elevers sociale kapital som forklaring på, at viden skal kunne anvendes:

M: Nej, jeg tror mere det er, altså det sociale, jeg tror ikke, det er noget kognitivt overhovedet, de er blevet præget af at hvorfor bruge tid på noget, man ikke kan bruge alligevel, hvis ikke man kan få en oplysning om, at det du nu skal lære, det er noget, du kan bruge til noget, det er noget der har værdi, så er det spild af tid.

I: Ja?

N: Jeg tror faktisk, at forskellen er, mange af dem, der går på STX, der har almen dannelse en værdi, og det adskiller nok især vores erhvervsuddannelser fra STX og de mere gymnasiale ting, at det skal være lidt mere hands on, lidt mere målbart og brugbart, hvor det andet kan være fedt at vide noget om, hvordan kvindesynet var i 1800-tallet, det er fuldstændig ligegyldigt for vores elever, fordi det kan de ikke bruge til noget, når de er i en virksomhed.

Der tales om alder, fordi det for nogle elever økonomisk eller socialt kan være svært at tage på studietur. Det kan også være svært at lære nyt. Dansk som andetsprog kan udfordre både fagligt og socialt. Det får betydning for at lære faglige begreber og modeller. Elever beder ikke nødvendigvis om hjælp til opgaver, de ikke forstår, men sidder bare.

Det antages, at eleverne har en social baggrund, der gør, at hjælp hjemmefra er vanskelig, og at eleverne har lavere karakterer end elever på gymnasiet. Det har en betydning i nogle fag, men ikke i alle. Elever med fodlænker og psykiske lidelser omtales kort.

Adspurgt direkte til en række parametre fremgår, at også følgende er centralt:

- Kønsidentitet kan blive centralt i fremtiden
- Sprogfattighed er mere centralt end fremmedsprogsproblemer
- SPS kompenserer for diagnoser
- Alder fylder meget, herunder relationer på tværs af alder
- Etnicitet og kultur er vigtig i forhold til religion og adfærd. Der nævnes, at nogle er højtråbende, har overtøj på inde, grupperinger samt forældres forventninger betyder noget
- At nogle har svært ved at abstrahere
- Mobning som problem

- Kommunikation og relationer anses for centralt.

Det kollegiale samarbejde

Det kollegiale samarbejde og didaktiske drøftelser fremstår ikke centrale ud over frafaldstruede elever, der vist drøftes på møder. Man finder individuelt løsninger frem for at samarbejde:

M: Det ved jeg egentlig ikke, hvorfor vi ikke gør, det er nok fordi, de fleste oplever, det nok ikke som en problemstilling.

I: Nej?

M: Altså det tror jeg da egentlig.

I: Ja? Du tænker, at de fleste ikke ser det, så jer der sidder her, I er nogle, der ser det?

M: Ja, det er jo først der, hvor man, hvor man render i en situation, hvor man bliver i tvivl om, hvordan skal jeg klare det? At så begynder man at snakke om det. Så jeg tror, vi hver især har vores måder at gøre det på. Så ja, så kan man altid diskutere om vi gør det forskelligt, nogle gør, ja det ved jeg ikke, nogle gør det måske på, ja det er måske forkert at sige, nogle gør det forkert, og nogle gør det rigtigt, for hvad er forkert og rigtigt? Altså, vi gør det forskelligt tror jeg.

N: Jeg kom lige i tanke om [kolleganavn], for når vi snakker om det, og [andet kolleganavn] vi taler jo om det, når de får en midtvejskarakter, så begynder vi at tale sådan om, elevens billede ser sådan her ud, og så begynder vi at tale om, er der et perspektiv i det her, hvordan håndterer vi det, og hvordan får vi eleven motiveret, eller et eller andet, andet.

I: Men ikke som noget der fylder meget? Hvis jeg skal tro på jeres første umiddelbare svar?

N: Ja, og så er det jo kun de elever, der er frafaldstruet eller er truet i forhold til at klare uddannelsen. De andre beskæftiger os ikke så meget med på det punkt.

Nørrevangsskolen

Informanterne fortæller, at der ikke direkte arbejdes med Verdensmål, måske ubevidst. Pensum styrer, og så kommer der efterhånden nogle lovkrav, som de skal rette ind efter.

Ulighed ses som:

- En holdning til mande- og kvinde-fag, som er under forandring
- Der kan være en kulturbegrundet forskellig reaktion på kvindelige medarbejdere på erhvervsskolen
- Den sociale baggrund tales frem i forhold til mange former for ulighed:
 - Forældres drømme for deres børn. Det ses bl.a. til åbent hus arrangementer
 - Hvordan forældre ser på erhvervsuddannelser, hvordan og hvorvidt der dagligt spørges ind til skolegangen
 - Tegn på opbakning hjemmefra: personlig hygiejne, tøj, madpakker. Det er en forudsætning for overskud til læring
 - Forældre der ligger i sofaen, unge der ikke lærer at gøre noget færdigt. Elever grupperer sig efter dette
 - Elevers vilje og passion. Der tales også om drive og bevidsthed om at se det centrale. Som eksempel nævnes elev fra et andet land, og som var lidt ældre, der ville noget med faget
 - Nogle unge elever har ikke lavet noget i hele skoletiden. De ser ikke og har ikke et mål fx et svendebrev
 - Alder: dem under 25 stopper, når tiden er gået. For de ældre er målet med uddannelsen det centrale
 - Diagnoser, det er svært for nogle at få, mens det for andre er en lettelse og forklaring.

En underviser taler om at eksperimentere i sin undervisning, men man kan ikke være sikker på udfaldet. Lærerstyring af grupperinger kan dog være en mulig vej:

U: Jamen, det er fordi, når man nu har samme alder, og man kommer fra samme gruppe måske, men når man lige pludselig er en elev, der bliver sat til at fortælle de andre noget, det giver noget andet, i forhold til når man er underviser. Så den vej kan man også tænke det lidt ind, synes jeg.

Der kan opstå dilemmaer i forhold til, at man må prioritere mellem, hvilke elever man giver opmærksomhed. Man har som medarbejder ikke ressourcer til alt. Det må man forklare elever:

K: Jamen, jeg sad lige, jeg sad lige og tænkte på, det du spurgte konkret om, og så i forhold til et konkret eksempel. Den anden dag havde jeg faktisk, hvis vi ligesom skal dele de her elever op i nogle kategorier for, hvor de er socialt eller i hvert fald indlæringssevnmæssigt set, også der jeg synes det hænger sammen, og der var faktisk to af de elever i den bedre ende, som konkret kom til mig og sagde, det var træls, at jeg brugte så meget tid på den elev i den lave ende af skalaen. Og det kan man sige, der kommer lige pludselig lidt et eller andet sjovt billede ind i det hele her, hvor jeg blev nødt til at vende den om og sige til ham, I skal jo være glade for, at I er så dygtige, at I kan arbejde selv og sådan, men vi skal jo i hvert fald have plads til at ham her, det skal vi have lov til, at jeg bruger en masse tid på ham, jeg synes det der det var en meget egoistisk udtalelse at komme med, men det er jo bare, synes jeg, et tydeligt eksempel på, at vi er ude på et eller andet skråplan, der er vi nødt til at have indført en eller andet ligeligt fordeling, og der måtte jeg sådan forklare, det er sådan, det er, vi nødt til at bruge lidt ekstra tid på ham, men I skal jo se det på den måde, at det er jo fordi, at I er, i den gode ende, og I jo give plads til, at der skal gives ekstra plads til ham.

Når der spørges direkte ind til en liste af mulige ulighedsfaktorer kommer det frem at:

- Køn kan spille en rolle. Ikke fordi det nødvendigvis er centralt, men auto er en mandeverden. Det kan være godt med piger på et hold, lærerne vil ikke have kommentarer gående på køn, men der er en "værkstedstone, som hører med", men "kammertonen" skal holdes
- Tosprogethed i forhold til at forstå faget og begreber
- Betydning af diagnoser afhænger af medicinering og støtte samt elevens håndtering heraf
- Kultur har en betydning og dermed hvilket land, man kommer fra
- Kognitive evner er vigtige, faget er vanskeligt og krævende
- Selvværd og motivation
- Karakterer og faglighed er relativt altså knyttet til den betydning, det tillægges
- Mobning kan fylde på et hold
- Gode relationer og kommunikation er centralt. Det tales frem som helt afgørende.

Det kollegiale samarbejde

Den kollegiale samtale kan bidrage til, at en udredning sættes i gang af nogle elever, men sådanne initiativer forstås ind i forhold til en kompleks sammenhæng om fx social baggrund:

U: Jamen, det hænger jo sammen med rigtig mange ting det her, og der er ingen tvivl om at [kollega] har ret i det, han siger der, men der er jo også, jeg har nogle gange sat mig ned med dem og snakket med dem omkring, hvorfor er de her, når nu indsatsen måske er for lille kan man sige, og hvad er konsekvensen af det? Fordi det er jo det næste, som de oplever, det er at for første gang, er der nogen af dem, som ikke består eksamen, og som ikke kommer igennem. Og så bliver de selvfølgelig, det er jo ikke sjovt, kan man sige, så den der konsekvens, skal man også nogle gange fortælle dem lidt om, hvad sker der, hvis du gør sådan og sådan.? Også i den gode retning, hvad sker der, hvis du hænger i, sådan og sådan, kan du få opfyldt din drøm? Hvad drømmer du om? At trække den derud, hvor man ligesom siger, mange af dem som går her, de drømmer måske om at få en bil eller et eller andet, hvad skal der til for at få sådan en bil så? Sådan kan vi også trække de der små ting, som man kan præge dem i en eller anden retning, i den retning som vi nu ser, der er rigtigt ikke, eller som [kollega] han siger, være et forgangseksempel. Det nytter ikke noget, at vi kommer hver anden dag, vi skal være her hver dag, og vi skal gå forrest, og vi skal sådan rent holdningsmæssigt også

sige, det er da forkert, eller det er da rigtigt, eller være med til at danne dem. Vi uddanner dem, men vi danner dem i den grad også, og det gør man også, når de først kommer ud på værkstederne. Der er ikke noget som at se dem første eller anden gang, når de kommer ind på hovedforløbet, så kan man virkelig se, det er et helt andet udtryk, de kommer med nogle gange, hvor man tænker, hvad sker der lige der? Eller hvis de har været startet her og droppet ud af en eller anden årsag, så når de kommer igen 1 år efter eller 2 år efter, det er fantastisk at se hvilken forskel, så er vi ovre i noget alder, som vi har set nogle gange, noget helt tredje kan man sige, udredning af diagnose eller nogen andre ting, kan man sige, som har præget dem, og så er de igen tilbage i sociale lag, fordi der er nogen gange at de, når de får lov til at passe lidt sig selv, så er der ikke resursestærke forældre til at skubbe på igennem systemet, hvor man så måske ikke har fået dem udredt, og hvor de så kommer ind til os, hvor vi kigger lidt på hinanden, jeg tænker et eller andet her, så er vi nødt til at snakke lidt med hinanden om, fordi det kan godt være lidt farligt at sætte en diagnose i gang, vi er jo ikke læger nogen af os og bliver det aldrig, har nok heller ingen intentioner om det, men der er nogen, der er rigtig kede af at få sådan en diagnose på sig, tænker jeg, og så andre, når først de har fået diagnosen på, så er det faktisk en lettelse, og så kan de sige, nå det er derfor, jeg er, som jeg er.

De taler om elever formelt og uformelt:

B: Kaffen om torsdagen, enhver torsdag eftermiddag, når eleverne er sendt hjem, hvor vi simpelthen vender alle de her situationer, både de gode og de dårlige, og hvad er det [kolleganavn] ser, hvad er det, jeg ser, hvad ser [kolleganavn], hvad ser vores grundfaglærer i forhold til den enkelte elev, så vi vender det jo hele tiden, og er der et eller andet konkret, jamen så bliver det jo også vendt her og nu, når problemet eller udfordringen opstår over kaffen om formiddagen, frokosten.

K: Jeg skulle lige til at sige det [kolleganavn], undskyld jeg afbryder, men ja, om torsdagen er der sat tid af til det, men vi laver jo ikke andet end at vende det her hele tiden med hinanden, altså det er jo noget, vi konstant drøfter, og især for mig, som jo ikke har ret meget erfaring, hele tiden arbejder med, hvordan løser jeg det her problem, hvad tænker I, hvad gør vi med den ene og den anden og den tredje, den fjerde.

U: Nå, men det er jo ikke noget, kan man sige, man bliver udlært i det her eller ekspert, tænker jeg, så derfor i og med når vi nu går i det lille team, som vi nu har, og er forholdsvist tætte på hinanden, så er det ganske naturligt at komme og spørge eller fortælle en eller anden historie, det er også lidt sådan som [kolleganavn] hun siger, vi får dem lige vendt, vi får fortalt de andre, har du set noget eller oplevet noget, eller på en eller anden måde, jeg havde succes den og den dag med det, og jeg gjorde sådan og sådan, ikke? Så de der positive ting dem prøver man selvfølgelig at sætte i vandet, så man bruger dem og tager udgangspunkt i dem, fremfor at... hvis man, der også sker lidt noget lidt mindre heldigt kan man sige, så skal vi jo passe på det.

De etablerer i løbet af interviewet en form for kausalitet mellem deres samarbejde samt trivsel og så elevers trivsel:

U: Ja, det har vi faktisk, det betyder altså noget, og det har lidt at gøre med, tænker jeg, hvor godt har man det på sin arbejdsplads.

K: Det er jo et billede på trivsel.

U: Ja.

K: Og det er jo derfor, tænker jeg, elev-elev, jamen... altså jo bedre den her relation vi har til hinanden, jamen jo bedre en trivsel vil de have her på stedet, og jo i og for sig også fra lærer til elev, altså... det vil betyde meget for dem, når de skal til at, hvad skal man sige, hvis vi bad dem om at give et billede på, hvordan er jeres trivsel her? Så jeg tænker også, at det vægter i den, i den forholdsvis gode ende.

U: Ingen tvivl om det, det er vigtigt for dem.

B: Og man kan også sige, at jo bedre de trives, jo bedre bliver kommunikationen også,

K: Jo, bedre bliver respekten imellem hinanden også.

B: Lige præcis ikke, og jo mindre mobning er der også, fordi man trives i det, man nu er i, ikke? Og vi kommer også mere ind på dem, hvad er det de kommer med. For eksempel dem der måske har haft det svært i folkeskolen, hvis de trives her og føler sig trygge i det at være her, det er et rart sted at være, så får vi også den info, og på den måde også bedre kan hjælpe dem videre, så de faktisk får den der gode oplevelse med at gå i skole i stedet for den dårlige, de kommer med i rygsækken.

Ulighed i undervisningen

Som tidligere sagt er der i fokusgruppeinterviews tilstræbt, at få informanterne til at konkretisere deres handlinger og refleksioner i forhold til at håndtere ulighed i undervisningen. Der fremgår i de tre fokusgruppeinterviews forskelle i forhold til, hvorledes man agerer, og hvad man tænker er muligt. Dette illustreres i de følgende citater, hvor det er valgt at anonymisere skoler, hvorfor der alene anvendes bogstavet X om informanter. Der tales fx om forskellige grader af læreropmærksomhed rettet mod den enkelte elev:

X: Og jeg er ikke.... Jeg er ikke sådan... det er ikke en bevidst tanke, jeg ved bare, at hvis der er en, der er ved at blive, hvis de er lidt hård ved en, en de er ved at holde lidt udenfor eller et eller andet, fordi... det er måske lidt, så får han mere af min interesse. Og hvis jeg kan få dem til at synes, at jeg er en rimelig fed person, og ved at jeg giver ham min interesse, så accepterer de også lige ham lidt bedre.

I: Okay.

X: Ja, det ser jeg tit, og jeg har gjort det ubevidst mange gange, uden at sådan lige kunne sætte ord på hvorfor, men det ved, det har jeg gjort mange gange, det virker.

Denne tilgang gælder også ved sproglige udfordringer og kommentarer omkring etnicitet, og som det følgende citat viser, anses det for en underviseropgave at integrere elever i klassens samarbejder:

X: Fordi så er der ikke nogen, der roder med deres systemer, og dem får man jo ikke noget ud af at tvinge ind i en konstellation, som jo ellers ville være min go-to, der er et par stykker, der altid sidder selv, så får de ikke lov til selv at lave grupper det næste stykke tid, så er det mig, der laver grupper og matcher dem på kryds og tværs i stedet for deres normale bedstevenner, samarbejder eller hvad de nu kører med, men så har de bedst af at få lov at sidde selv og arbejde med det, så ved jeg, at mine kollegaer har oftest lige taget en snak med dem og spurgt, fungerer det her godt for dig? Og så kommer udfordringerne så, hvor de sådan tunge gruppeeksaminer der er ovre på HTX, men det er så en anden side af det, den tør jeg ikke udtale mig om, fordi det har jeg ikke været involveret i, men så tager man det ligesom derfra, men hvor vi jo så prøver at mixe klassen lidt anderledes på kryds og tværs, snakke med vedkommende om, hvad der ligger til grund for det, om personen føler sig alene? Eller har det bedst med at være selv?

I: Ja, så du ville sige, at så bliver det en underviseropgave at skabe de rum eller bryde det negative?

X: Hvis jeg har en, der altid sidder selv, så ja, så må det være min opgave at få den elev inkluderet i klassen på den ene eller anden måde.

I et andet eksempel anser man ulighed og manglende social inklusion som et forhold, der findes i forvejen. Ikke så meget noget, underviseren kan gøre noget ved:

X: Det der med inklusion, det er jo, vi kan jo gøre mega meget som lærere, men nogle gange er det også dynamikken i gruppen, der bestemmer det, fordi - det er det, du siger der - den klasse jeg havde sidste år, jeg har haft de værste hoppebolde ever, men jeg har aldrig haft nogle, der har været så socialt integrerede med hinanden (..), så ville de gå i gang med at lave noget, eller så ville de snakke med mig. De var selvkørende på at sætte aktiviteter i gang, og den svage, den elev vi havde der, var udenfor fællesskabet, hvis jeg tog pigerne ud, ville de så sige, jamen det er bare fordi

hun er ikke så god til store grupper, siger de så til mig, så vi kan gøre en del, men noget af det er også i gruppedynamikken, med dem, der bliver sat sammen, og det er ikke, du skal ikke høre det som, at der er blevet kastet håndklædet i ringen, men der er bare nogle, der er svære at få til at føre sammen og fungere som en gruppe, og nogle... de vil bare hinanden hele tiden.

I et andet eksempel registrerer informanter uligheder, men agerer i mindre grad:

X: Ja, altså det er rigtig, rigtig svært at løse, synes jeg, og man må tænke, man har snakket med hende, og man har prøvet at sætte hende ved siden af nogle, hvor det kunne fungere og sådan noget, og det lyder helt forkert, men nogle gange så ender man med at tænke, nu har man gjort, hvad man kunne, og så giver man lidt op.

Af en anden udtalelse fremgår, hvorledes man forklarer elevens adfærd:

X: Ja, ja og fordi jeg tror egentlig alle vil gerne gøre deres bedste, alle vil gerne skjule det, de er dårlige til. Det er fedt, at man kan vise, at man går i dyrt tøj og viser sig, som om man har styr på livet, men tingene krakelerer lidt, når man nogle gange kommer under overfladen, og så bliver det synligt, at man har svært ved det her, der er fagligt, enten fordi det handler om, at du ikke kan se meningen med det, eller er det reelt set, at du har svært ved det, fordi tit så ender man også ved at være lidt presset, at man ikke altid når og har tid til at være nysgerrig i forhold til den, så bliver det bare, bambambam, jeg vil have, du gør det der nu, og nu kører vi den der vej. Og det tror jeg også er nødvendigt, men dialogen, når vi har tiden, det er mere interessant, når vi finder ud af hvorfor.

Nogle ting må man som undervisere acceptere, mener nogle, mens andre nævner forhold, som det er muligt at ændre og agere på:

X: Altså jeg forsøger på at give dem nogle små sejre hen ad vejen, for eksempel hvis vi laver nogle prøver, være god til at - især de der lidt svage elever - prøve at give dem nogle små sejre hen ad vejen, prøve at rose dem for ligesom at give dem en lille gulerod at arbejde efter. Det er også det, som du siger, når de er kommet ud og har været i lære og kommer ud på værkstedet og kommer herind første gang, altså første gang der tikker en månedsløn ind på kontoen, det gør da lige lidt ved selvtilliden, ikke også? Og det tror jeg i bund og grund rigtig mange af dem her, der ligger i den der lidt lave ende af skalaen, det er deres selvtillid, der i den grad jo ikke er eksisterende, og kan man booste den, kan jeg booste dem lidt som underviser ved at være god ved dem, ved at give dem nogle små sejre, ved ikke at nedgøre dem, ved at ligesom behandle dem ens alle sammen, det virker godt på de elever jeg har, ved at jeg er lige god ved dem alle sammen og giver dem nogle små [sejre], man kan virkelig se på de der, sådan lidt i den svage ende, hvis man er lidt god ved dem, og man tager sig godt af dem, og man udviser dem, at man giver lige så stor interesse som man gør ved de andre, det er virkelig noget, der booster deres selvtillid, ej vent, ham der han kan faktisk godt lide mig, han gider faktisk godt at høre på mig.

Ses på auto på tværs af skolerne, så tales der på en skole om, at elever generelt er velfungerende, er stolte, at de har få problemer. Rollespil anvendes på denne skole for at understøtte det at søge praktikplads. På en anden skole tales om lærerpersonen, det at dyrke relationer og understøtte elevens sociale relationer:

X: (..) det tror jeg bare er noget, man... det tror jeg, det er sådan man er, altså jeg har en lige stor respekt for alle, uanset hvem de er, og hvor de kommer fra, det er den måde jeg gør det på. Jeg kan ikke lide forklare det, hvordan jeg gør det. Deltage i fredagsbar med elever, bruge tid på dem i værkstedet. Dyrke relationer og anerkendelse. Få hul igennem/kontakt til dem. Opfordre dem til at lave noget konkret fælles sammen – en fælleskasse på baggrund af flaskeindsamling. Det kan være svært at komme ind til problemet, få kontakt.

Omkring de merkantile uddannelser tales på en skole om elevens uafklarethed som en central forklaring på udfordringer. Praktikpladssøgning er en sårbar situation, da de kan være flere, som søger samme sted. Det kan være svært for de faglig dygtige, som ikke kan sælge sig selv. På en anden skole gives nogle eksempler på adfærd i grupper, hvor en pige gentagne gange bryder ud og skubber andre væk. Læreren siger, at eleven blev nødt til at arbejde selv, fordi der ikke kunne anvendes undervisningstid på det. På samme skole tales om at arbejde med makkerpar. Det beskrives som svært, for så får en elev jo ansvaret for en anden.

Det nævnes også, at man kan være nødt til at skyde samtale med en elev nogle dage efter uheldige episoder i klassen, fordi underviseren er optaget af andre opgaver.

Ønsker til seminarer

I fokusgruppeinterviewet spørges konkret ind til ønsker og forslag til, hvad informanterne gerne vil vide mere om på de kommende seminarer, som tilrettelægges med deltagelse fra alle tre skoler. Der kommer nogle konkrete ønsker:

Sønderskolen:

- traumer med fokus på hvad nogle af de tosprogede har oplevet
- angst
- at motivere elever herunder arbejde med self-efficacy
- at forstå de unge og deres vilkår: opdragelse, valgsituationer og generelle holdninger til livsudfordringer.

Nørrevangsskolen:

- erfaringer på andre skoler med de forskellige støttepersoner fx bedsteforældre
- erfaringer med sociale arrangementer som bidrager til inklusion
- få perspektiver, man ikke selv har fundet.

Vindskolen:

- inklusion
- hvordan man løfter eleverne
- at gøre ting mere forståeligt og nemmere for eleverne herunder formålet med uddannelsen
- modvirke ensomhed som et element i fastholdelse.

Elevinterviews

I det følgende præsenteres resultater fra fokusgruppeinterviews med elever. Indledningsvis tages afsæt i de enkelte skoler i forhold til Verdensmål og elevers erfaring med ulighed på den enkelte skole. Derefter følger et afsnit om social ulighed, således som det fremgår af sammenfatningen i fokusgruppeinterviewet. Der afsluttes med elevers syn på udviklingsbehov i undervisningen.

Vindskolen

På Vindskolen taler informanterne om Verdensmål i forhold til bæredygtighed, og at auto som uddannelse vil ændre sig grundet krav fra branchen.

Ulighed ser de dog på en række områder. Der nævnes forholdet mellem ungdomsuddannelserne stx og eud i forhold til den måde, man taler ned om eud, selvom en elev ser flere og bedre muligheder for videreuddannelse med en erhvervsuddannelse. Der tales også om, at nogle elever skal have ting forklaret flere gange, det kan hænge sammen med ordblindhed, men eleverne siger, at man så får god hjælp. Der tales også om at komme fra "andre lande", hvilket forbindes med sprog og madkultur. Alder er også en faktor, men ikke som noget dårligt, fordi de ældre kan lide at blive spurgt til råds, selvom de ældre ser sig selv som mindre pjattede og har et større ønske om et udbytte af uddannelsen. Alder forbindes også med at have børn, som kræver nogle særlige hensyn. Eleverne nævner, at det kan være en fordel at have forældre inden for uddannelsesområdet/erhvervet, mens de, som har forældre uden uddannelse, taler om ikke at blive presset men møde en forståelse af, at det er en god ide at tage en uddannelse. De ser tøj som en indikation på forskellige økonomiske baggrunde, men de siger også, at det ikke er vigtigt. En elev siger dog, at det at være pæn kan have en betydning. Informanterne drøfter betydningen af køn i forhold til tekniske uddannelser, hvor humor og talemåder kan have en bias, som fx en læreplads gør medarbejdere opmærksom på.

I forhold til social inklusion tales på de tekniske uddannelser om, at elever er gode til at hjælpe hinanden. en elev siger fx:

Vi kommer også rigtig tit, ud for at vi hjælper hinanden i de her 2 mands grupper, vi er i på vores hovedforløb, for eksempel lige her inden vi kom herover til det her interview, der var vi i gang med [en faglig opgave], og mig og den makker, jeg var i gruppe sammen med, vi stod sådan lidt og kunne ikke helt forstå det spørgsmål, og så er [elevnavn] kommet forbi og har sådan faktisk forklaret det på en rigtig god måde, hvordan de har ordnet det og er kommet videre med den opgave, og så fik han sådan stille og roligt peget os ind på den rigtige retning på, hvordan det var, vi skulle begynde, fordi på det tidspunkt der havde jeg kigget efter min lærer, men han var i gang med at forklare det til en anden gruppe, så af hvad jeg har set indtil videre i de forskellige hovedforløb, vi har været på, der har vi faktisk været rigtig gode til at hjælpe hinanden til bare lige at komme, når vi lige sidder fast ved noget, hvis det er vores lærer, han lige er ude til noget andet eller i gang med at snakke med en anden gruppe. Så vi hjælper faktisk rigtig meget hinanden med at komme sådan ordentligt igennem de forskellige opgaver.

På Business taler elever om forskel på at grine af og med hinanden, og de tilpasser deres reaktioner efter, hvordan de tror, eleven vil tage det. De trækker lidt mere på, hvorvidt de hjælper hinanden i grupper, og udsagn kan tydes i retning af, at samarbejdet har karakter af en målrettet opgaveløsning:

I: Men hjælper I også hinanden internt i grupperne og på tværs af grupper?

13: Ja, sådan

14: Altså hvis [elev 14] kommer efter hjælp, så skal jeg nok hjælpe hende, hvis det er det, det du tænker på?

I: Ja, eller at man sidder i en gruppe med nogle, der ikke laver noget, eller...

14: *Altså, hvis vi ikke rigtig snakker sammen, så går vi bare i gruppen, og så gør vi vores arbejde, det er ikke fordi, at vi sidder helt musestille, det kan godt være, at der er nogle, der gør det, men hvis vi er kommet i en gruppe, og jeg aldrig nogensinde har mødt jer, så skulle vi nok få lavet noget, så er det bare hej goddag, skal vi gå i gang med at lave opgaven, altså mere er der ikke i det jo, så jeg håber da meget, at det er sådan i 2022.*

På Vindskolen taler eleverne om de elever, som tilkendegiver ikke at have lyst til at indgå i sociale aktiviteter, og som undervisere også har svære ved at inddrage fx i grupper. En ældre elev ser med empati på en elev, som arbejder alene, men kan ikke løse elevens udfordring, da de er på forskellige forløb. En elev fra business mener, at man også selv må vælge at indgå og bede om hjælp.

Sønderskolen

På Sønderskolen siger eleverne, at det centrale udtryk for Verdensmål på skolen er sortering af skrald. Der nævnes en temadag på skolen, hvor en elev ser det sociale og tværgående som det centrale, men det rækker ikke ud over selve dagen.

Der nævnes, at normer på en uddannelse betyder, at ulighed ikke er centralt, men en taler også om kulturelle forskelle. En med et ikke-traditionelt dansk navn oplever en form for stigmatisering, når undervisere forbinder vedkommende med flygtninge trods en dansk opvækst. Flere taler om forkert udtale af deres navn, som fortsætter idet man som lærer dermed ikke *"lige har gjort sig en anstrengelse"* for at lære udtalen. De nævner også, at elever med dansk-sproglige vanskeligheder kan blive udstillet. Nogle oplever, at der tales ned, hvis man er nødt til at købe genbrugstøj til sig selv eller sine børn, og der skelnes mellem en holdning og en nødvendighed. De taler om mulig forskelsbehandling fra lærerside afhængig af, hvordan man bidrager i undervisning.

I forhold til at høre til siger de, at alle indgår trods forskelle herunder alder, og hvis man ikke vil med på studietur, er det fordi, man har en god grund. Ulighed kan indvirke på arbejdsmoral, og derfor argumenterer elever for, at det sociale er vigtigt:

5: *Jeg tror også bare, at for mange bliver skoleoplevelsen meget bedre, ens engagement for at gå i skole hvis du trives godt, altså der er et sammenspil, og at du har nogle at snakke med, når du kommer i skole, altså du ikke sidder alene, altså at det bare bidrager til hele den der gode oplevelse og lyst.*

1: *Ja og hvorfor er det vigtigt?*

5: *Jamen jeg tror bare, at der er vel også en grund til, at man vælger en fysisk skole ikke, hvor du kan møde op, og du kan få en uddannelse, og nogle bekendtskaber, og jeg ved fra mig selv, at jeg elsker at gå i skole, altså fordi jeg simpelthen møder og ser mennesker hver dag, og det er noget, der er mega vigtigt i min hverdag, det er simpelthen at møde mennesker og få snakket med andre mennesker.*

Elever taler om, at det kan være et valg at holde sig for sig selv, man kan tale med personen, men det kan være svært at gå ind i fx på grund af aldersforskel. Også gruppearbejde tematiseres. Det er svært at være i gruppe med nogle, som ikke bidrager, fordi man så selv skal lave det hele og ikke kan få hjælp:

3: *Altså vores klasse den er meget grupperet, som i rigtig meget, og det er meget i gruppearbejde, der er dem, der gerne vil det, og så er der dem, som faktisk ikke laver noget, og faktisk går i undervisningen og sådan noget, så det er svært at få den her gruppearbejde, team, man gerne vil, der ligesom er pointen med gruppearbejde, jeg har tit oplevet, hvor jeg selv har skulle sidde med en helt gruppeopgave, fordi resten af gruppen ikke har lavet noget, eller resten af gruppen ikke har lavet lektierne, og jeg er den eneste, der har lavet det og skulle bare dele det med resten af gruppen og sådan noget, så det er sådan, tit det der med at mange de tager det ligesom anden prioritet og går faktisk ikke op i det, og det ødelægger det sindssygt meget for vi andre, der gerne vil.*

1: *Ja.*

3: Og så har vi jo de her grupper, vi skal arbejde i hver gang, som - jeg mener personligt - ødelægger det hele, fordi jeg får ikke det gruppearbejde ud af det, som jeg gerne vil have, og som er hele meningen med gruppearbejde. Det her med at sidde at snakke om opgaven, fordi når det kun er mig, der laver noget, jamen har jeg ikke nogle at snakke med, hvis der er et spørgsmål, jeg ikke lige kan finde ud af, og så er det jo lige, man laver den der hurtige, jeg prøver bare at skrive et eller andet og så videre med det.

Elever nævner initiativer i klassen, hvor de skal arbejde sammen med forskellige, men at opgaven er svær for dem, og at lærere ikke altid opdager, at nogle elever ikke bidrager, er tilstede eller deltager. I en anden klasse må eleverne selv bestemme, hvem de er i gruppe med, og de behøver derfor ikke være sammen med elever med højt fravær eller sporadisk deltagelse:

5: Altså... oppe i vores klasse, der vælger vi faktisk selv vores grupper fuldstændig selv, og det er både til vores eksamensopgaver eller projekter vi laver, der er vi selv med til at vælge grupper, og det synes jeg også virker fint, fordi så man ikke ender i det her, hvor du sidder med nogen, du ikke kan arbejde sammen med, fordi jeg ved godt, de også snakker om det her med at på arbejdsmarkedet, så skal du arbejde med andre folk, bumbumbum, men altså når du sidder i skolen har du også skriftlige opgaver. hvor du skulle... altså få det bedste ud af det selv og finde nogle, der kan sådan... pingpong med dig. Men jeg tror også bare, det der er, det er særlig konsekvent... altså (..) folk de kan jo have tårnhøje fravær, altså der er, jeg kender jo folk der ikke har lavet en eneste opgave siden de er startet for næsten 1 år siden, ikke også? Og de står slet ikke til at skal bestå til sommer, få lov til at gå op, så det der med at man ikke, altså frygter og at sidde og lave en opgaver, fordi du tænker... altså, jeg får lov til at bestå, altså man rækker hånden op en gang om måneden i en time, og så får du lov til at få et O2 på standpunkt, og så kan du få lov til at komme op, så der er ikke noget frygt ved det. Og hvis man alligevel er træt af skolen og ikke har motivation, så skal du faktisk bare møde op et par gange om ugen, og så kan du komme igennem det.

En anden siger, at undervisere ikke længere laver grupperne, og det er med til at fastlåse nogle mønstre for, hvem der taler sammen. Elever ønsker, at lærerne tager denne opgave. Der tales om faste opdelinger i forhold til køn, hvor de ikke taler på tværs, men der tales ikke om disse uligheder eller ikke om de forskellige nationaliteter, der er på skolen.

Nørrevangsskolen

I forhold til Verdensmål siger eleverne, at disse ikke står særlig centralt i undervisningen, og som elev 7 siger, at "det er ikke noget man ligger mærke til skolemæssigt eller noget som helst, at nu skal vi til at gå med papposer rundt omkring, over det hele, og sådan noget. Så det er ikke noget, man ligger mærke til overhovedet." Der nævnes en fællessamling herom og "sådan lidt hist og pist", og at der har været noget på grundforløb 1 i projekter eller i dansk, hvor de selv kunne udvælge blandt Verdensmål.

I forhold til uligheder omtales en elev med fysisk handicap, og at nogle har flere penge end andre til fx mad i kantinen, men eleverne ser det ikke som noget, "der bliver kigget på". De giver interviewer ret i, at der kan være forskel på, hvad man kan få hjælp til af sine forældre, og det leder eleverne til at tale om, at nogle elever har forældre, som ikke kan dansk, hvilket kan gøre det svært for forældre at hjælpe. De siger også, at lærernes hjælp kan afhænge af, hvad eleven tidligere har lavet, hvilket dog ikke forklares nærmere.

De fortæller, at nogle elever er stille og ikke taler med så mange, men nogle af dem mener, at det kan man komme over og så blive en del af fællesskabet. Nogle, som har meget fravær eller møder ustabil frem i perioder, er ikke en del af fællesskabet og kan have svært ved at tale med om sociale arrangementer, men ikke alle med fravær har svært ved fællesskabet. Nogle er ikke med til sociale arrangementer, fordi de vælger at komme hurtigt hjem og måske er de afhængige af bustider. Dette knytter eleverne også til sociale grupperinger. Elever 7 siger om betydningen af at kun nogle deltager:

Næh altså jeg synes ikke rigtig, der er nogle, der gør noget ved det, og det er jo, når det er en tredjedel kun [som kommer til sociale arrangementer], altså der er jo lidt grupper rundt omkring i klassen, eller folk der snakker mest

sammen, og så halvere man bare lige dem, og så går folk og snakke, i stedet for at snakke med 4 folk, så går de og snakker med 1 eller 2 kun, og så for eksempel, hvis de 3 de var sammen, og så skulle man halvere dem, de ville jo have svært ved at gå over at snakke til os så (...).

Og eleverne taler videre om, at det også afhænger af, hvordan de fysisk står i værkstedet – det rammesætter muligheder for at tale sammen. Desuden er læreres sammensætning af grupper centralt:

11: Jeg tror, han kigger på, hvordan folk snakker sammen og måske hvem, der ville passe godt sammen i en gruppe og får mest ud af det.

I: Ja, så du tror han har et system?

11: Ja.

I: Hvad siger I andre?

9: Altså nu var jeg i en gruppe, hvor det gik af helvedes til, der var det sådan, der var en, ham kunne vi bare ikke snakke med, og så fik vi også det ordnet, så kom han videre, men jeg tror [undervisernavn], han kigger sådan lidt på, hvem snakker godt med hvem, og så sætter han dem sammen, og så prøver han også lidt...

I: Ja, og prøv lige at hjælpe mig med, hvad betyder det at "så fik vi det ordnet"?

9: Ja, så blev han sendt i en anden gruppe, hvor han snakkede bedre med nogle andre.

I: Okay, så blev jeres gruppe fastholdt, og han kom ind i en anden gruppe? Så det var et eksempel på at komme til at høre til.

9: Ja.

10: Det var nok også det samme for ham, at han gad nok også i en anden gruppe, det var sikkert derfor at så arbejder de bedre sammen hver for sig, men det er nogle gange, så bliver man også sådan lidt sat sammen, man har nogle faste grupper nærmest, og så hvis man er ved nogle andre opgaver, så kan man godt komme i nogle andre, fordi det giver sådan bedre mening, sådan hvad man er nået til, fordi vi har noget, vi skal igennem.

Grupperne får en betydning for, hvem der taler sammen i pauserne, men der er også nogle, som hjælper hinanden på tværs – måske fordi man kender hinanden fra grundforløb 1.

Lærerne har travlt, siger eleverne, så "hvis man ikke spørger om hjælp, så får man heller ikke noget hjælp for det meste, medmindre de lige ser det."

Det kan være svært at komme ind i grupperne, hvis man har været væk, og elev 7 ser det ikke helt som sin opgave: "Det er også det med at hjælpe en, fordi man vil jo ikke selv sakke bagud, fordi at man hjælper en, og det er jo, altså det er jo meget egoistisk i sig selv, kan man jo sige, men det er jo en uddannelse, det er jo min uddannelse, jeg skal ikke tage hans uddannelse for eksempel. Så..."

Eleven fortsætter, at han ikke ønsker at arbejde sammen med en doven elev, han vil klage herom til underviseren. Men læreropgaven udfoldes af eleven:

Ja, det er jo ikke læreren, der er i gruppen med personen, så... altså i min verden, der burde det jo være mig, der skulle tage beslutningen om personen, han skulle af gruppen eller ej, men læreren han er jo også nødt til at sørge for, at alle kommer igennem det, og det er ikke nemt at gøre, hvis man er alene, så...

Eleverne taler om, at de godt kan få udsættelse for at aflevere skriftlige opgaver, de ikke kan nå at lave, men sanktionen er, at man ikke får lærerens tilbagemelding, hvilket kan være vigtigt, "Hvis man gerne vil noget mere", der forklares med, at man ikke ønsker at få lave karakterer. De siger også, at man kan få hjælp af andre lærere og få ordblindprogrammer. Så "der er mere end rigeligt hjælp af få." Læreren følger op på

manglende afleveringer og kræver forklaringer herpå. Elev 9 mener, at det er elevens eget ansvar at få afleveret. Andre bakker op.

Social ulighed – elevers sammenfatning

På Vindskolen sammenfattes, at køn og seksualitet ikke er centrale faktorer, det samme med sprog og diagnoser, men nogle elever er urolige, og det forstyrrer. Eleverne siger generelt på skolen, at alder ikke spiller en rolle, en siger, at han kan mærke forskel på sin egen udvikling, idet han er blevet ældre. Etnicitet ses ikke som centralt, i stedet tales om nationale sprogforskelle (danske dialekter), og det er op til den enkelte elev at prioritere at deltage. Dog kan det være svært for nogle at sige noget i timerne og blive ved med at bede om hjælp. Eleverne diskuterer, om der findes mobning på skolen, og hvor enkelte elevers grænser går.

Relationer og kommunikation fungerer generelt godt, men det siges også, at der ikke tales eksplicit herom, og at det kunne være godt:

"Jamen lærerne, de spørger nok mest, hvordan synes I det her forløb har været, det er aldrig mere sådan, hvordan synes I, det har været imellem jer og imellem os lærere og jer, men jeg tror, både elever og læreren kunne få noget ud af det, nu havde vi faktisk en lærer som vikar, han hørte, hvordan det har været at have ham, fordi han vidste godt, nogle gange så kom han og forklarede nogle ting og sagde noget, uden at man havde hørt ham om det, og det var egentlig bare for at prøve at hjælpe, og der følte han i hvert fald selv, sagde han, at nogle gange så fik han sådan lidt nedladende svar, et jaja det ser vi bare til, det er lige meget, der hørte han i hvert fald ind til det. Men ellers så føler jeg ikke, at jeg har oplevet at vi har snakket om direkte det her. Men jeg tror, det vil være godt for både lærere og elever, så de ligesom ved, hvad vi tænker, og vi ved, hvad de tænker, og så kan man forbedre ud det eller..."

På Sønderskolen

Køn spiller en lille rolle, mens dansksproglige kompetencer spiller en rolle, men racistiske jokes kan være stødende. Der gives konkrete eksempler på, at bemærkninger på dette område både kommer fra lærere og elever. En elev siger, at vedkommende ikke har reageret og "skammer" sig over dette. En anden taler om "upassende" bemærkninger, som får særlig betydning, når det kommer fra en lærer.

Man kan godt opleve en forskel, hvis man er særlig hurtig eller dygtig, herunder hvordan det at få høje karakterer håndteres – det indvirker fx på arbejde i grupper, men eleverne siger også, at de er gode til at hjælpe hinanden. Der gives perspektiver på det at sige noget i timerne:

3: Nej, altså det er ikke noget, sådan på den måde, der bliver sådan tænkt over i vores klasse, mener jeg i hvert fald ikke, men der er jo forskel på, hvem der tør at sige noget, og hvem der bare, hvis de bliver spurgt, jamen de er ligeglade med at blive grint af, fordi de ved godt, at det er forkert, det er ikke noget, der sådan bliver tænkt over, men der er jo det her med, det er meget de samme, der rækker hånden op, sådan at deltage i undervisningen, og jeg kender for eksempel nogen, som ikke rækker hånden op, men som godt kender svaret, eller i hvert fald så har jeg nogle gange hjulpet dem, det her det er svaret, ræk hånden op eller sådan noget, hvor de stadigvæk ikke gør det, så på den måde tror jeg også, der synes jeg også, det påvirker på noget, men der er også, det her med igen, man skal også selv gøre noget for det, synes jeg, fordi lærerne kan jo ikke bare blive ved, fordi det er heller ikke alle, der har lyst til at bare at blive taget, altså, der kender jeg nemlig også til dem, som ikke har lyst til at række hånden op, det er også dem som heller ikke bare har lyst til at blive taget, fordi man er stadigvæk i tvivl om, det er rigtigt, eller man har bare ikke lige lyst til at blive taget, så det er jo igen det her med, man skal selv tage initiativ til også at gøre noget for det, for på min gamle skole, der var jeg ikke en, der rakte hånden op i undervisningen og sådan noget, men efter jeg er kommet her, så føler jeg mig bare så godt tilpas, at jeg kan godt række hånden op noget mere og deltager meget mere i undervisningen. Så det er jo også det her med at turde at selv gøre noget for det også.

Det diskuteres, om der er mobning, der kan fx være kommentarer på udseende. Elever kommer også med eksempler på, at de oplever sig selv eller andre udstillet, når de fx ikke har afleveret en opgave. Beherskelse af sprog, måder man taler på fremhæves af eleverne som en faktor.

På Nørrevangsskolen sammenfatter eleverne, at køn og seksualitet ikke er ulighedsskabende faktorer, hvilket dog står i kontrast til omtalen af køn andet steds i interviewet (se nedenfor). Elevers dansksproglige evner synes de ikke er centrale, men det kan være så dårligt, at det går ud over forståelsen. Ordblindhed og ADHD mener de ikke er vigtig, men eleven med en diagnose siger, at det har en betydning. Det kræver dog, at man kender til problemet:

11: Nej, nu har jeg jo heller ikke rigtig sådan sagt det, jeg tror bare, at dem der sådan kender mig godt, de sådan ved det.

I: Ja. Men det er ikke noget, I snakker om, at I skal tage hensyn til, være opmærksom på?

11: Det ved jeg ikke, altså jeg tænker da, at folk tager hensyn til alle, og hvis man siger, kan du ikke lige stoppe med det, så stopper de da også

I: Lige gyldigt om der er en diagnose eller ej?

11: Ja.

10: Man vil nok ikke tage hensyn, medmindre man siger, der skal tages hensyn, så hvis man ikke siger noget, så sker der jo heller ikke noget. Det er bare sådan, tænker jeg.

I: Og hvem skal sige det?

10: Hvis man ikke selv kan, så må man sige det til læreren, men ellers så siger man det vel selv, hvis der er noget? For folk de kan jo ikke gå og tankeløse for eksempel.

En elev med diagnose siger, at vedkommende er blevet bedre til at sige det til andre, mens en anden slet ikke ser noget problem i at bede om hjælp.

Aldersforskelle ser de ikke som et problem – i hvert fald ikke hvis man ikke er en af de helt unge, men det er positivt med de ældres erfaringer. Forskellig kultur og evne til at forstå faget spiller en hvis rolle. Man skal tro på sig selv for at andre tager én alvorlig, så derfor er selvværd vigtigt, men karakterer er slet ikke vigtige – særlig i grundfag. Respondenterne joker med, om der finder mobning sted, og en formulerer, at: *”Nej men de driller da lidt en gang imellem”*. Denne elev ønsker at være fri for kommentarer om køn, om fysisk styrke og kropsbygning. Ligeledes taler lærerne mest med de elever, som kan og vil. Desuden mener de, at vejledning til at søge læreplads prioriteres forkert, så dem der ikke gør meget, får mest hjælp. Elev 9 siger:

Jamen jeg synes også, det er sådan ligesom [elevnavn] siger, hvor meget man sådan gider, fordi at ham der har 67% fravær og søgt 1 læreplads i 2 år, så han gider måske ikke rigtigt at være der, han gør måske bare det, han har fået at vide, så skal han nok ikke have hjælp til at finde en læreplads, han alligevel ikke kommer igennem, og hvor ham der har søgt 10 [lærepladser], han måske mere skal have hjælp til, hvad fanden kunne han lige gøre anderledes for at få de her lærepladser, og så man viser, man er engageret, og man møder op hver dag og sådan noget, så er det måske dem, der skulle have hjælp til at komme i gang i stedet. Eller så får mester bare en eller anden snob, der alligevel aldrig kommer, det gider man jo heller ikke...

En elev (7) siger også, at lærerne *”kigger lidt skævt til”* elevens særlige omgangsform:

Ja altså jeg synes, lærerne de burde, altså nu... det kan være, hvis de har en eller anden ting at sige om en elev, fordi de er anderledes eller et eller andet, det kan de bare pakke sammen, altså... bare behandle alle lige, og så kan man tage stilling til, hvordan de så opfører sig bagefter, og så kan de så vurdere på det. Jeg synes, det der med at de, det sker

heldigvis ikke så meget i vores klasse med racistisk for eksempel, at bare fordi en person, han ikke er hvid, så bliver han behandlet anderledes, men bare fordi hvis en person er lidt mere tøset i det eller et eller andet, det peger læreren jo ud i vores klasse i hvert fald, hvis man... så altså det er sådan lidt, det kan vi godt bare tage at pakke væk efter min mening i hvert fald.

Udviklingsbehov i undervisningen

På Vindskolen taler elever om dygtige undervisere, der forstår elevgruppen på eud og har de særlige pædagogiske kompetencer, som adskiller sig fra gymnasielæreres. De beskriver et behov for at kunne forstå, at elever lærer på forskellige måder, arbejder forskelligt og har brug for forskellig hjælp. Der tales forstående om, at det må være svært for lærere at huske de enkelte elevers behov, og der kan være brug for en form for oversigt over dette. De taler om lærernes tid, og at de har mange elever over tid, som skal huskes.

Et andet sted i interviewet tilkendegiver elever fra business, at deres undervisere ikke holder pauser efter elevers behov som på de uddannelser, de fire andre elever taler om: *"Vi holder pause, når det er pauser, ikke før pauser, vi sidder bare og holder mund og lytter."* Udsagnet tilsluttes og nuanceres af en anden elev. De samme elever taler om, at det ville være godt at knytte tættere an til virkeligheden og sidde mindre ned på en stol.

På Sønderkolen foreslår eleverne, at lærere kunne få mere viden om motivation med den argumentation, at det kan bidrage til elevers oplevelse af fællesskab. De taler også om et behov for at kunne håndtere elevers larm. I det foreslår de fokus på det faglige indhold, at man ikke forlader undervisningen og laver andre ting på computeren. Et andet opmærksomhedspunkt er håndtering af forskellige elever, hvor undervisere kan komme til at tilkendegive, at de tager *"stræber elever"* mere seriøst:

6: Sådan nu snakker vi jo i en normal voksen dialog sammen, lad os sige, hvis der var en af de der slackerer, kalder man det, jamen har du fået lavet det der, har du overhovedet lavet dine lektier i dag, og det er som om, der er en forventning om, okay jamen han laver alligevel ikke noget.

I: Okay, så i lærernes kommunikation til eleverne kan der faktisk ligge sådan nogle negative forventninger næsten?

6: Det kan der.

I: Ja. Er det noget der fylder? Er det udpræget?

4: Ja, det er lidt sådan nogle gange, men jeg synes også de, kan man sige, de ligger lidt an til det selv, på en måde.

I: Ja, så det er også elevernes egen skyld?

4: Ja de gør, alle de der ting der, som de ikke skal gøre, for at lærerne begynder at blive sådan lidt, ej helt ærligt, stop lige, du kan godt lige, de kunne godt, hvis de havde lyst til det, men kan man sige, vælge at lade være, og det kan man sige, lærerne ser forskel på dem, som der gerne vil, og ikke vil

I: Så på den måde siger du, at det er en legal eller legitim forskelsbehandling kunne man næsten kalde det, fordi man også sender forskellige signaler?

X: Halv og halv.

I: Ja?

X: Halv og halv fordi at læreren skal jo stadig forholde sig professionelt, når man er på arbejde, han må ikke kigge personligt på eleverne og personligt gøre forskel.

I: Hvorfor må man egentlig ikke det?

X: Fordi alle skal jo have den samme respekt, ellers så ville du netop kunne føle den der, okay jeg er slet ikke velkommen her

Endelig foreslår elever fra Sønderkolen, at undervisere skal blive bedre til at se bag om årsager til ens adfærd, at de skal gribe ind og tale med elever om deres udfordringer – også når elever håndterer deres udfordringer på en god måde.

På Nørrevangsskolen foreslår elev 7, at undervisere skal blive bedre til at tale med den enkelte elev:

Jeg synes, der er nogle af lærerne der (..) snakker bedre til andre i vores klasse, så snakker de bedre med en håndfuld elever, end de gør med de andre, og jeg gider ikke sætte navn på, hvad for en lærer det er, men der er så, der er favoritgruppen af folk at snakke med og hjælpe, og så er der dem, det er lidt nå, nu skal jeg lave mit arbejde reelt faktisk. Og det er lidt tydeligt at se på nogle af dem, og det er lidt nedladende at se på.

En anden elev foreslår, at køn kommer mindre i fokus, så minoriteten i mindre grad fremhæves sprogligt. Eleverne joker med det, samt hvad man kan blive kaldt som kvinde, og hvad man skal kunne holde til, når man vælger faget. Eleverne drøfter, hvordan de foretager vurderinger af, hvad de enkelte elever kan tåle, og giver eksempler på dialog, hvor en elev ikke længere anser det for sjovt eller passende. Det kan komme forskelligt til udtryk i klassen og så på sociale medier senere hjemmefra.

Eleverne siger, at kommunikationen er blevet tematiseret på et tidspunkt. I andre klasser kunne det med fordel tematiseres. De fortsætter med at tale om problematisk kommunikation med fx racistiske bemærkninger, hvor der er forskellige vurderinger af, hvad man kan tillade sig at sige – også om sig selv.

Fra Verdensmål til didaktik på erhvervsskoler

Ovenfor er præsenteret, hvorledes lærere og elever forstår og har erfaringer med Verdensmål samt de faktorer og forhold, de ser som betydende for ulighed og social inklusion på erhvervsuddannelser i deres kontekst. Desuden fremgår læreres og elevers forslag til behov for kompetenceudvikling med henblik på udvikling af didaktik på skolerne. Da projektet er designet som aktionsforskning er hensigten, at pointer og potentielle handlemuligheder skal danne baggrund for det videre projektforsøg. Det forudsætter nogle valg i det samlede projekt og på den enkelte skole med henblik på at fastholde eller justere på de udviklingsretninger, man så præsenterer i det indledende arbejde jf. rapport 1. Skolerne kan derfor gøre sig overvejelser over fx:

- Hvorledes er sammenhængen mellem den indledende afdækning og så det lærer- og elevperspektiv, som kommer til udtryk i fokusgruppeinterviews?
- Hvorvidt er der sammenhæng mellem lærer- og elevperspektiver og erfaringer – og hvilken betydning tillægges evt. forskelle?
- Hvilke didaktiske udviklingstiltag foreslår styregruppen og den enkelte skole skal være projektets fokuspunkter i det videre forløb?

Opmærksomhedspunkter i det videre projektforsøg

De ulighedsfaktorer, som særlig fremgår af elevperspektivet, og som det samtidig er muligt at arbejde med didaktisk, kunne være:

- Kommunikation og relation mellem lærer og elev
 - Køn og etnicitet som ulighedsfaktorer, der kommunikativt og relationelt kan adresseres
 - Metakommunikation på holdet og med den enkelte om ulighed
 - Dialog om motivation, elevers behov, larm og årsager til uhensigtsmæssig adfærd
- Gruppearbejde som arbejdsform, da elevers forskellige indsatser, samarbejds mønstre og – muligheder fremstår særlig eksponerede

I forhold til undervisernes perspektiv kunne der fokuseres på:

- At systematisere samarbejde og samarbejdsformer på baggrund af viden
 - Den tidlige timing af elevers behov for hjælp
 - Samarbejde med diverse støttepersoner
- Drøftelser af læreransvar og –opgaver set i lyset af, hvad der opfattes som elevers ansvar
- Drøftelser og erfaringsformidling på tværs af skoler
 - Erfaringer med sociale arrangementer
- Konkret fagligt indhold om:
 - Traumer, angst, ensomhed
 - Differentiering med afsæt i formålet med erhvervsuddannelser
 - Motivation
 - Ungdom i 2022

Referencer

Ejrnæs, M. og Monrad, M. (2012). *Vignetmetoden: sociologisk metode og redskab til faglig udvikling*. Akademisk Forlag.

Halkier, B. (2008). *Fokusgrupper*. Samfundslitteratur.

Nicolini, D. (2009). *Articulating Practice through the Interview to the Double*. *Management Learning* 40, 195–212.

Bilag

Bilag 1. Baggrundsoplysninger for undervisere

Ansæt på følgende erhvervsskole:

Underviser på følgende uddannelse:

Underviser i følgende fag:

I projektet indgår jeg; fordi:

Sådan kom jeg med i projektet:

I projektet vil jeg særlig arbejde med følgende:

- gf1/gf2/hf?
- Eud/eux?
- Andet?

Alder:

Undervisningserfaring i år:

Uddannelsesbaggrund:

Kontaktoplysninger, mail og telefon:

Bilag 2. Interviewguide, undervisere:

Har FNs verdensmål en betydning for jeres på skolen og i undervisningen?

Hvilke af målene?

Særlige eksempler og begrundelser?

Ser I uligheder af økonomisk, social eller kulturel art, som er blandt jeres elever?

Hvilke er særlig centrale?

Hvordan ses de konkret?

Hvis der er sådanne forskelle, hvilken rolle får det for jer i undervisningen?

Kan I give eksempler på jeres didaktiske håndtering af elevers ulighed/forskel i undervisningen?

Konkretiser gerne så en udeforståelse/ny kollega vil kunne forstå det

Hvad er social inklusion for jer?

Hvorfor i det hele taget være optaget heraf?

Hvordan kommer det til udtryk i jeres didaktik?

I det følgende vil jeg gerne høre om jeres holdninger med afsæt i nogle konkrete eksempler.

Vignet 1. Læs op og læg på bordet. Drøftelser på baggrund heraf:

Som underviser bekymrer Anne sig tit om sin elever. Hun tænker særlig over nogle situationer i undervisningen, hvor en elev ligesom falder uden for det sociale i klassen. Det kan være en elev, som ofte sidder alene eller har svært ved at komme ind i en gruppe. Nogle gange ser det ud til at hænge sammen med det faglige, andre gange er det vanskeligt at gennemskue. Nogle gange kender hun til forhold omkring eleven, som hun mener er centrale.

Spørgsmål til drøftelse:

- Hvorvidt eller hvornår bekymrer I jer som Anne?
- Hvordan registrerer I om elever er udenfor det sociale i klassen?
- Hvad mener I er årsagen?
- Hvilke muligheder ser I for at inkludere eleven – og hvad kræver det af jer?

Vignet 2. Læs op og læg på bordet. Drøftelser på baggrund heraf

Jens har inden undervisningen overvejet, hvorledes han kan skabe en mulighed for at tale fagligt med en elev. Grunden er, at eleven igen har afleveret en opgave, som er fagligt problematisk. Han ser heller ikke eleven deltage meget i det faglige arbejde på skolen.

Spørgsmål til drøftelse:

- Oplever I elever som denne?
- Hvilke årsager/forklaringer er der bag denne elevadfærd?
- Vælger I at tale med eleven – og i så tilfælde om hvad?
- Fylder sådanne elever for jer inden eller i undervisningen?
- Hvilke muligheder ser I for at inkludere eleven?

I hvor høj grad drøfter I forskellige og didaktisk tilgang til elever med kolleger?

Hvilke kolleger og i hvilket fora?

Er der brug for, at I fordyber jer yderligere i temaet sammen?

I så tilfælde hvordan kunne dette rammesættes?

Er der nogen viden, som I mangler for at kunne arbejde didaktiske med?

I efteråret afholdes nogle seminarer, hvor I får tid til at arbejde sammen og udvikle didaktik med henblik på elevers forskellighed. Hvad vil I så gerne arbejde med?

På en linje fra 1-10, hvor 10 er højest og 1 lavest, hvor central mener I følgende problemstillinger er for jeres undervisning?

- Køn og seksualitet
- Sprog/danskkundskaber
- Diagnoser
- Alder

- Etnicitet/kultur
- Kognitive muligheder
- Selvværd
- Karakterer og faglighed i bred forstand
- Mobning
- Relationen/kommunikation elev-elev
- Relationen/kommunikation lærer-elev herunder feedback
- Relationen/kommunikation vejleder/mentor – elev
- Relationen/kommunikation skolepraktik-vejleder/mester - elev

Andre ting, I tænker er vigtige at drøfte

Bilag 3: Baggrundsoplysninger for elever

Navn:

Elev på følgende erhvervsskole:

Elev på følgende uddannelse:

Går på:

- gf1
- gf2
- hovedforløb
- eux
- Andet

Alder:

Kontaktoplysninger, mail og telefon:

Bilag 4. Interviewguide elever

Har FNs verdensmål en betydning for jeres på skolen og i undervisningen?

Særlige eksempler og begrundelser?

Ser I uligheder/forskelle blandt elever på skolen/i undervisningen på grund af økonomisk eller deres baggrund eller familie?

Hvilke er særlig centrale?

Hvordan ses det konkret?

Hvis der er sådanne forskelle, hvilken rolle spiller det for jer i undervisningen og på skolen?

Kan I give eksempler, hvor I har oplevet eller set dette?

Konkretiser gerne så en udeforståelse vil kunne forstå det

Hvordan var det at være en del af?

Hvordan var det at se på?

Hvad vil det for jer sige at kunne indgå i den planlagte undervisning og det sociale samspil på jeres uddannelse?

Hvorfor i det hele taget være optaget heraf?

Hvordan kommer det til udtryk på skolen/i undervisningen?

I det følgende vil jeg gerne høre om jeres holdninger med afsæt i nogle konkrete eksempler.

Vignet 1. Læs op og læg på bordet. Drøftelser på baggrund heraf:

Som elev oplever man selv eller ser sine kammerater i mange forskellige situationer. Nogle gange er der en situation, som man bliver ved med at tænke på, fx når man selv eller en anden elev ligesom falder uden for det sociale i klassen. Det kan være en, som ofte sidder alene eller har svært ved at komme ind i en gruppe. Nogle gange er det fordi, det faglige er svært, andre gange er det mindre klart, hvad der er baggrunden.

Spørgsmål til drøftelse:

- *Hvorvidt eller hvornår oplever I eller ser sådanne situationer?*
- *Hvordan ser det konkret ud, når man som elever er udenfor det sociale i klassen?*
- *Hvad mener I kan være årsagen?*
- *Hvilke muligheder ser I for, at elever gør noget?*
- *Hvilke muligheder ser I for, at lærere gør noget?*

Vignet 2. Læs op og læg på bordet. Drøftelser på baggrund heraf

Holdet har fået en skriftlig opgave, som skal afleveres. Du eller andre fra klassen har haft svært ved at løse opgaven, så enten blev det et hurtigt forsøg eller også blev opgaven ikke afleveret. Du tænker, at det ville være godt at tale med læreren om – eller at læreren talte med nogle bestemte elever herom. Måske handler det svære ikke kun om denne opgave, men også om andre ting.

Spørgsmål til drøftelse:

- *Oplever I sådanne situationer?*

- *Hvilke årsager/forklaringer er der bag denne elevadfærd?*
- *Hvad vil I gerne have, at undervisere gør i sådanne situationer?*
- *Hvilke muligheder ser I for at flere elever oplever at høre til på holdet?*

I hvor høj grad og hvordan drøfter I forskelle og ulighed blandt jer som elever?

Hvem drøfter I det med og i hvilke sammenhænge?

Er der brug for, at I fordyber jer yderligere i temaet sammen?

I så tilfælde hvordan kunne dette rammesættes?

Skolen og en gruppe af lærere arbejder det næste år med projektet. Hvad vil I forslå, de særlig er opmærksomme på at blive bedre til?

På en linje fra 1-10, hvor 10 er højest og 1 lavest, hvor central mener I følgende problemstillinger i forhold til ulighed og at høre til/være en del af holdet på uddannelsen?

- *Køn og seksualitet*
- *Sprog/danskkundskaber*
- *Diagnoser*
- *Alder*
- *Etnicitet/kultur*
- *Kognitive muligheder*
- *Selvværd*
- *Karakterer og faglighed i bred forstand*
- *Mobning*
- *Relationen/kommunikation elev-elev*
- *Relationen/kommunikation lærer-elev herunder feedback*
- *Relationen/kommunikation vejleder/mentor – elev*
- *Relationen/kommunikation skolepraktik-vejleder/mester - elev*

Andre ting, I tænker er vigtige at få sagt?